

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY SA 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY SA 4.0).

Кравченко Петро Анатолійович

*Доктор філософських наук,
професор кафедри культурології, філософії та музеєзнавства
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка (м. Полтава, Україна)
<https://orcid.org/0000-0001-8898-5120>
e-mail: pkravchenko53@gmail.com*

Блоха Ярослав Євгенійович

*Кандидат філософських наук,
доцент кафедри українознавства, культури та документознавства
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)
<https://orcid.org/0000-0002-0799-1789>
e-mail: yaroslavblokha@gmail.com*

ГІБРИДНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ЯК ВИКЛИК ФІЛОСОФІЇ МИРУ

Резюме

У статті здійснено комплексний філософський аналіз гібридних та інформаційних воєн як одного з ключових викликів сучасній філософії миру. Обґрунтовано, що сучасні форми воєнного протистояння трансформують не лише безпекове середовище, а й саму природу суспільної свідомості, моральних орієнтирів та ціннісних засад людського буття. Виявлено, що гібридна та інформаційна війни функціонують як багаторівневі механізми впливу на індивідуальну й колективну свідомість через маніпуляцію інформацією, деструкцію критичного мислення та формування контрольованих моделей соціального сприйняття реальності.

Досліджено антропологічний вимір сучасних інформаційних конфліктів, у межах якого людина постає не лише об'єктом інформаційного впливу, а й суб'єктом ціннісного спротиву. Показано, що філософія миру в умовах гібридного протистояння набуває значення не лише теоретичної,

---

а й практичної системи осмислення механізмів захисту людської гідності, свободи мислення та моральної автономії особистості.

Проаналізовано аксіологічні, гносеологічні та соціально-філософські виклики, породжені інформаційними війнами, зокрема кризу довіри, девальвацію гуманістичних цінностей, фрагментацію суспільної свідомості та руйнування комунікативних основ миру. Обґрунтовано значущість стратегічних комунікацій, культури критичного мислення та формування ціннісного спротиву як важливих чинників збереження соціальної стійкості в умовах інформаційної агресії.

Підсумовано, що філософія миру в сучасних умовах повинна розглядатися як концептуальна основа відновлення суспільної солідарності, духовної безпеки та гуманістичних орієнтирів у ситуації гібридних та інформаційних конфліктів.

Ключові слова: гібридна війна; інформаційна агресія; філософія миру; маніпулювання свідомістю; стратегічні комунікації; національна безпека; токсичний інфопростір; антропологічний вимір; ціннісний спротив; національна ідентичність; аксіологія; критичне мислення.

Вступ

Сучасний період всесвітньої історії є надзвичайно складним, суперечливим та динамічним, тому далеко не кожна людина може чітко зорієнтуватися і розібратися в усьому, що відбувається у світі загалом і в Україні зокрема. Але людина повинна усвідомлювати, розуміти і розбиратися у багатьох фрагментах суспільного й політичного буття, щоб діяти свідомо і знати — як саме діяти. Людина — це громадянин, а значить вона повинна розумітися у тому, що відбувається навколо неї тут і зараз, а особливо — у тому, що загрожує її свободі, її ідентичності, її майбутньому.

Стрімке поширення гібридних та інформаційних воєн поставило перед сучасною філософською думкою низку принципових питань, без відповіді на які досягти успіху в утвердженні миру неможливо. Не вникаючи в аналіз складного шляху, пройденого українським народом від 2014 року до сьогодні, все ж можна зробити деякі *висновки*. Головним буде той, що протистояння гібридній агресії вимагає не лише військових та технологічних відповідей, але й глибокого філософського осмислення — передусім у площині аксіології, антропології та філософії миру, оскільки гібридна і інформаційна війна є принципово новими формами протистояння, які торкаються не лише держав як інституцій, але й кожної конкретної людини, її свідомості, її системи цінностей і здатності до вільного самовизначення.

Хибна думка про те, що лише засобами пропаганди та контрпропаганди можна зупинити інформаційну агресію, але зовсім не так, оскільки людина, позбавлена стійкого ціннісного ядра та навичок критичного

мислення, із легкістю стає об'єктом маніпулювання, жертвою когнітивних операцій супротивника. А якщо в людини не сформована культура інформаційної самосвідомості, то жодні технічні засоби захисту не вбережуть її від токсичного інфопростору, який руйнує її ідентичність та здатність до морального самовизначення. Саме тому сьогодні, як ніколи, необхідна серйозна підтримка тих суспільних інститутів — освіти, культури, засобів масової інформації, — які здатні формувати у громадян культуру критичного мислення та стійкість до маніпуляцій.

Складності процесу розбудови стійкості суспільства до гібридних та інформаційних загроз висунули ряд гострих проблем, без розв'язання яких досягти успіху в цій нелегкій справі неможливо. Серед них — проблема формування адекватного розуміння природи сучасних конфліктів, проблема збереження спільної соціальної реальності в умовах масованої дезінформації, проблема відновлення довіри як основи суспільної злагоди та, зрештою, проблема філософського обґрунтування самої можливості миру після гібридної агресії. Кожне з цих питань є надзвичайно складним і потребує не лише наукового аналізу, але й глибокого філософського осмислення.

Відправною точкою для розуміння зазначених проблем є усвідомлення того, що гібридна агресія є явищем не лише воєнним, але й глибоко людським — антропологічним. Вона зазіхає не просто на державний суверенітет чи територіальну цілісність, а й на саму здатність людини до автономного, вільного та відповідального буття у світі. Саме у цьому — корінь того виклику, який сучасні гібридні та інформаційні війни кидають філософії миру, і саме у цьому — джерело того особливого значення, якого набуває сьогодні філософська думка як інструмент суспільного самопізнання і духовного спротиву. Одночасно слід усвідомити, що такий стан речей не є чимось принципово новим в історії людства — гібридна та інформаційна агресія є лише новими, більш витонченими формами того давнього прагнення підкорити волю й свідомість іншого, яке завжди було одним із головних інструментів несправедливої влади.

Виходячи з цього, варто відзначити, що головною причиною вразливості суспільства перед гібридними та інформаційними загрозами є не лише технологічна чи організаційна недостатність, але й певний дефіцит саме тієї культури мислення, самосвідомості та духовної стійкості, яку покликана формувати філософія. Людина, позбавлена чітких ціннісних орієнтирів і навичок критичного мислення, залишається беззахисною перед маніпулятивними операціями будь-якої складності. Тому завдання формування такої культури є не лише педагогічним чи психологічним, але передусім філософським, оскільки саме філософія є тим простором, де

відбувається осмислення фундаментальних ціннісних та антропологічних засад людського буття.

Метою статті є з'ясування філософсько-антропологічного та аксіологічного виміру гібридних та інформаційних воєн як виклику для філософії миру в сучасних умовах, а також виявлення можливостей і завдань філософської думки у протистоянні маніпулюванню свідомістю та відновленні ціннісних засад суспільного буття.

Методи дослідження

Дослідження спирається на поєднання кількох взаємодоповнюючих підходів, які дозволяють цілісно розглянути гібридні та інформаційні війни як багатоаспектний виклик для філософії миру. Методологічну основу статті становить комплексний міждисциплінарний філософський підхід, що інтегрує інструментарій соціальної філософії, філософської антропології, аксіології, гносеології та філософії миру. Такий синтез дав змогу проаналізувати зазначені феномени не лише як військово-політичні та інформаційно-комунікаційні явища, а насамперед як антропологічні та ціннісні виклики, що торкаються глибинних засад людського буття, суспільної свідомості та можливості мирного співіснування.

Провідним методологічним інструментарієм стали фундаментальні принципи наукового аналізу — об'єктивності, системності, цілісності, єдності теоретичного і практичного, детермінізму, розвитку та взаємозв'язку. Соціально-філософський аналіз застосовано для вивчення впливу гібридних та інформаційних воєн на соціальну тканину суспільства, зокрема на довіру, солідарність та спільну реальність. Філософсько-антропологічний підхід дозволив розкрити антропологічний вимір агресії — руйнування суб'єктності людини, її здатності до вільного морального вибору та критичного мислення в умовах токсичного інфопростору. Аксіологічний метод використано для виявлення механізмів цілеспрямованого розмивання та підміни базових суспільних цінностей (свободи, гідності, справедливості, солідарності), а також для обґрунтування необхідності формування культури ціннісного спротиву. Критичний аналіз дав можливість оцінити наявні концепції гібридної війни в українській та світовій науці, виявити їхні сильні сторони та прогалини, зокрема недостатнє філософське осмислення аксіологічного та антропологічного вимірів. Компаративістський метод застосовано для зіставлення класичних і сучасних підходів до розуміння війни та миру, а також для аналізу специфіки українського досвіду протидії гібридним загрозам у ширшому глобальному контексті. Метод синтезу забезпечив інтеграцію різноманітних аспектів проблеми в єдину концептуальну рамку, що поєднує теоретичне осмислення чотирьох ключових вимірів виклику (аксіологічного, антропологічного, гносеологічного та соціально-філософського) з практичними рекомендаціями щодо стратегічних

комунікацій та формування стійкості свідомості. Герменевтичний метод було залучено для глибокої інтерпретації ключових наукових праць (робіт Г. Почепцова, В. Горбуліна, М. Гетьманчука та ін.), що дозволило переосмислити їхні положення крізь призму філософії миру. Системний підхід дав змогу розглянути гібридну війну як комплексне, багаторівневе явище, що поєднує воєнні, інформаційні, психологічні, економічні та культурні компоненти і вимагає відповідно комплексної відповіді.

У сукупності використані методи забезпечують не лише описовий, а й конструктивний характер дослідження, спрямований на вироблення філософських підстав для практичного протистояння маніпулюванню свідомістю та відновлення ціннісних засад суспільного буття в умовах сучасних гібридних та інформаційних воєн.

Результати дослідження

Гібридна війна як феномен сучасності є принципово новим, але й водночас надзвичайно складним та суперечливим явищем. Вона поєднує в собі риси традиційного збройного конфлікту, інформаційної агресії, економічного тиску та підривної діяльності у соціальному, культурному і психологічному просторах супротивника. Гібридна війна є «комплексним використанням воєнних і невоєнних методів і засобів впливу на противника з метою досягнення власних цілей, при якому різні інструменти тиску застосовуються одночасно і скоординовано, що принципово відрізняє її від традиційних форм воєнного протистояння» [1, с. 23–24]. Саме ця комплексність і робить гібридну війну таким серйозним викликом не лише для держав та їх інститутів, але й для кожної конкретної людини та кожного громадянина.

А. Бадер та С. Вовк, досліджуючи стратегії та техніки маніпулювання у площині інформаційної агресії, встановили, що ці техніки «охоплюють дезінформацію, пропаганду, стратегічні наративи та цілеспрямоване руйнування суспільних цінностей, причому їх ефективність зростає у міру зниження рівня медіаграмотності та критичного мислення серед цільових аудиторій» [2, с. 112–113]. Ці засоби виявляються особливо небезпечними саме тому, що діють непомітно, поступово, розмиваючи межі між правдою і брехнею, між своїм і чужим, між захистом і загрозою. Таким чином, інформаційна агресія є не просто медійним явищем — вона є глибоко антропологічним викликом, оскільки зазіхає на саму людяність людини, на її здатність до критичного мислення та морального вибору й саме у цій своїй антропологічній глибині вона є принциповим викликом для філософії миру.

М. Гетьманчук у своєму дослідженні доводить, що інформаційний аспект гібридної агресії є стрижневим: «Інформаційний вимір гібридної війни Росії проти України є системним і охоплює всі рівні суспільного

буття — від державного управління до буденної свідомості окремого громадянина, причому найбільш руйнівним є його вплив саме на рівні особистісних переконань та цінностей» [3, с. 299–300]. Це означає, що жодна людина не є застрахованою від впливу інформаційних операцій супротивника, і кожен громадянин потребує відповідної духовної і пізнавальної стійкості — тобто формування тих розумових та моральних якостей, які дозволяють протистояти маніпулюванню. Правильне ж розуміння природи цього явища є першою необхідною умовою такого спротиву.

Н. Городинська та В. Гурська, здійснюючи філософсько-психологічний аналіз гібридної війни, підкреслюють, що «гібридна війна не є виключно воєнним феноменом — вона є водночас феноменом психологічним, адже спрямована насамперед на руйнування психологічної стійкості суспільства, його здатності до спротиву та самоідентифікації, і саме тому її осмислення вимагає залучення як психологічної, так і філософської думки» [4, с. 102–103]. Власне, саме тому гібридна та інформаційна війни є таким серйозним викликом для філософії миру: вони руйнують не лише матеріальні, але й духовні підвалини людської спільноти, ті ціннісні засади, без яких мир є неможливим. Тому і протистояння їм потребує не лише воєнних, але й духовних, культурних та філософських відповідей.

А. Кириченко, С. Іваненко та В. Ремез визначають гібридну війну як «якісно новий вимір сучасних конфліктів, що передбачає одночасне застосування воєнної сили, інформаційних операцій, кібератак, економічного тиску та підтримки проксі-структур з метою досягнення стратегічних цілей, не вдаючись до повноцінного відкритого збройного конфлікту, і саме ця гібридність принципово ускладнює як практичне протистояння агресії, так і її теоретичне осмислення» [5, с. 88–89]. У цьому контексті принципово важливим є те, що гібридна війна докорінно змінює саме розуміння миру: адже якщо навіть в умовах відсутності відкритих бойових дій суспільство може бути піддане систематичному руйнуванню зсередини, то традиційне розуміння миру як «відсутності війни» виявляється явно недостатнім і потребує суттєвого переосмислення.

З дослідження В. Куйбіди та В. Бебика випливає, що «забезпечення національної безпеки в умовах інформаційних та гібридних воєн є неможливим лише силовими методами і вимагає системного зміцнення духовного, культурного та ціннісного потенціалу суспільства — тих підвалин, без яких суспільство не здатне ні до ефективного спротиву, ні до подальшого стійкого розвитку» [6, с. 43–44]. Ця теза є надзвичайно важливою для розуміння місії сучасної філософії миру: вона відкриває той простір, де філософія виступає не просто теоретичною рефлексією, а практично-духовним інструментом формування суспільної стійкості. Реалізація цього завдання вимагає активної взаємодії між академічною спільнотою, системою освіти,

культурними інституціями та громадянським суспільством — тобто саме тих форм соціальної кооперації, які самі по собі є проявом і умовою суспільного здоров'я.

Для розуміння механізмів впливу інформаційних воєн на суспільну свідомість визначальними є праці Г. Почепцова. У своїй монографії з інформаційної політики він переконливо доводить, що «ефективна протидія інформаційній агресії вимагає не лише технічних засобів, але й формування відповідної культури мислення — культури критичного сприйняття інформаційних потоків, що є, по суті, новим різновидом громадянської грамотності, необхідної кожній людині в умовах сучасного інформаційного суспільства» [7, с. 124–125]. Ця теза є принципово важливою для розуміння місії сучасної філософії: вона покликана не лише відображати дійсність, але й активно формувати ті духовні засади, які роблять можливим спротив маніпулюванню, — а відтак і реальним той мир, який є метою суспільного поступу.

У дослідженні природи сучасних інформаційних воєн філософ наголошує, що «інформаційна війна — це не просто боротьба за аудиторію, це боротьба за модель світу, яку ця аудиторія вважає реальною; перемагає той, хто здатний переконати більшість прийняти власну версію реальності як єдино достовірну» [8]. Саме в цьому і полягає глибокий антропологічний смисл інформаційних воєн і той виклик, який вони кидають філософії миру: адже без спільного розуміння реальності, без спільної мови опису фактів і подій — мир між людьми є просто неможливим. Там, де кожна сторона живе у власній, маніпулятивно сконструйованій «реальності», взаємне порозуміння і досягнення миру виявляються принципово утрудненими. У цьому сенсі інформаційна агресія є не просто пропагандою — вона є онтологічною атакою на саму основу спільного людського буття.

Особливий теоретичний інтерес становить концепція «токсичного інфопростору», розроблена Г. Почепцовим. За його визначенням, токсичний інфопростір — це середовище, насичене дезінформацією, пропагандою та маніпулятивними нарративами, які «руйнують здатність людини до автономного мислення і вільного вибору, підмінюючи їх сконструйованими реакціями і поведінковими патернами, вигідними тому, хто контролює цей простір» [9, с. 47–48]. Цей феномен набуває особливого значення в умовах гібридної агресії, коли супротивник цілеспрямовано «отрує» інформаційне середовище з метою послаблення суспільного спротиву та підриву національної ідентичності. Токсичний інфопростір — це не просто неприємне середовище, це зброя, спрямована проти людського духу, проти тих духовних і пізнавальних якостей, які роблять людину суб'єктом, а не об'єктом. І саме тому зусилля зі збереження «ясності мислення і свободи дії» є не лише практичним завданням, але й глибоко філософським.

Автори монографія під загальною редакцією В. Горбуліна підходять до осмислення гібридної агресії через призму глобального контексту і встановлює, що «світова гібридна війна ведеться одночасно на численних фронтах — військовому, дипломатичному, інформаційному, економічному та культурному, і її кінцевою метою є не лише захоплення територій, але й підриз ідентичності та суверенної волі суспільства-жертви, позбавлення його здатності до самостійного вибору власного шляху» [10, с. 17–18]. Ця теза надзвичайно важлива для розуміння того, що є підставою і метою сучасної філософії миру: вона покликана захищати не лише фізичну безпеку людей, але й їхню ідентичність, їхню здатність до вільного, автономного і гідного існування. А отже, і боротьба за мир є водночас боротьбою за людину — за її право бути суб'єктом, а не об'єктом.

М. Савлюк, аналізуючи гібридну війну в Україні крізь призму сучасних підходів, переконливо доводить, що «гібридна агресія є принципово новим феноменом у соціально-філософському вимірі, оскільки вона руйнує саму тканину соціального буття — довіру між людьми, відчуття спільної реальності та можливість раціонального діалогу, тобто ті підвалини, без яких мир як суспільний стан є неможливим» [11, с. 191–192]. Ця теза є надзвичайно важливою для розуміння того виклику, який гібридна та інформаційна війни кидають саме філософії миру: адже мир є можливим лише там, де існує спільна реальність, спільна мова і спільні цінності. Руйнуючи ці основи, гібридна агресія закладає умови для хронічного конфлікту, який навіть після припинення активних бойових дій продовжуватиметься на рівні свідомості та ідентичності.

Стратегічні комунікації є важливим практичним інструментом протидії гібридним та інформаційним загрозам, і вони також мають глибокий філософський вимір, адже «стратегічні комунікації в умовах гібридної війни мають бути спрямовані не лише на спростування ворожих наративів, але й на утвердження власних позитивних цінностей і наративів, здатних мобілізувати суспільство до спільної дії на основі усвідомленої громадянської ідентичності та спільних цінностей» [12, с. 89–90]. Саме у цьому і полягає глибинна єдність між стратегічними комунікаціями та філософією миру: обидві ці сфери орієнтовані на формування тих смислових засад, які дозволяють суспільству зберігати внутрішню єдність і цілеспрямованість навіть в умовах гібридних загроз. Ефективні стратегічні комунікації завжди ґрунтуються на тих цінностях, які суспільство визнає своїми, — і саме тому вони є практичним втіленням філософії миру.

Виходячи з проведеного аналізу, варто відзначити, що гібридні та інформаційні війни є викликом для філософії миру одразу в кількох взаємопов'язаних і взаємообумовлених вимірах. По-перше, це виклик аксіологічний: гібридна агресія цілеспрямовано руйнує ту систему цінностей,

яка є основою суспільної злагоди і без якої мир є неможливим. Цінності свободи, справедливості, гідності і солідарності — ті самі загальнолюдські цінності, на яких тримається філософія миру, — стають мішенню пропагандистських і маніпулятивних операцій, спрямованих на їх дискредитацію, розмивання або підміну сурогатними «цінностями» апатії, цинізму і пасивної покори.

По-друге, це виклик антропологічний, мабуть найглибший і найбільш тривожний: маніпулювання свідомістю підриває саму здатність людини до вільного і відповідального морального вибору — тобто до того, що робить її повноцінним суб'єктом суспільного буття, а не пасивним об'єктом чужих маніпуляцій. Там, де інформаційна агресія спрацьовує, людина перестає бути громадянином — вільним, самостійним і морально відповідальним суб'єктом — і перетворюється на маріонетку чужого задуму. Відновлення і збереження суб'єктності людини є тому одним із найважливіших завдань філософії миру в умовах гібридних воєн. Адже мир між людьми є можливим лише між суб'єктами — між тими, хто здатен нести відповідальність за свій вибір і свої дії.

По-третє, гібридні та інформаційні війни є гносеологічним викликом: підміна спільної реальності конкуруючими маніпулятивними «картинами світу» унеможлиблює той раціональний діалог, який є передумовою мирного вирішення конфліктів. Без спільних фактів, без спільної мови опису подій, без взаємного визнання основних принципів раціональної аргументації — будь-яка мирна домовленість є крихкою і хиткою, оскільки кожна зі сторін залишається в полоні власної сконструйованої «реальності». Тому відновлення спільного простору раціонального дискурсу є необхідною умовою побудови тривкого миру, а значить — одним із центральних завдань філософії миру в сучасних умовах.

По-четверте, це виклик соціально-філософський: гібридна війна руйнує соціальну тканину суспільства — довіру, солідарність і відчуття спільної долі, — без яких стійкий мир є неможливим. Суспільство, атомізоване страхом, недовірою і взаємними підозрами, нездатне до тих форм колективної дії, які є необхідними умовами як спротиву агресії, так і побудови миру. Таким чином, збереження і відновлення соціальних зв'язків, культури взаємної довіри та суспільної солідарності є завданням, яке стоїть перед філософією миру щонайменше так само гостро, як і завдання збройного захисту від агресора.

Усвідомлення природи гібридних та інформаційних воєн і тих чотирьох взаємопов'язаних вимірів виклику, який вони кидають суспільству, ставить перед філософією миру принципово нові, але водночас надзвичайно важливі завдання. Жодне суспільство не може успішно протистояти гібридним та інформаційним загрозам, спираючись виключно на технічні і

організаційні заходи. Саме тому необхідно прискорити процес формування в суспільстві тих духовних, ціннісних і пізнавальних якостей, які роблять людину стійкою до маніпулювання: критичного мислення, медіаграмотності, глибокої вкоріненості у власній ідентичності та розвиненої аксіологічної культури. Основою ж цих якостей повинне бути усвідомлення того, що мир — це не лише відсутність воєнних дій, але й активне відтворення умов для гідного людського співіснування.

Для проведення цієї роботи необхідні глибоко освічені та ціннісно свідомі кадри — педагоги, журналісти, науковці, культурні діячі, — здатні виховати особистість, для якої головною метою стає не пасивне споживання інформаційних потоків, а активна громадянська позиція, заснована на критичному мисленні та твердих моральних переконаннях. Адже в кінцевому рахунку ані захист від гібридних загроз, ані тривкий мир не можуть бути здобуті заради людини без участі самої людини — без її свідомого, відповідального і морально зрілого вибору на користь справедливості та людської гідності. І саме у цьому — нерозривний зв'язок між завданнями філософії миру і завданнями освіти, культури і громадянського виховання.

Одним із центральних завдань філософії миру в умовах гібридних та інформаційних воєн є, таким чином, розробка концепції «стійкості свідомості» як нового різновиду громадянської чесноти. Мається на увазі та сукупність інтелектуальних і духовних якостей особистості, яка дозволяє їй зберігати ясність мислення і свободу вибору в умовах токсичного інфопростору: здатність до критичного аналізу джерел і аргументів, стійкість власного ціннісного ядра перед спробами його розмити або підмінити, розвинена емпатія, що дозволяє розрізняти щире переживання і сконструйовану емоційну маніпуляцію. Ці якості не є вродженими — вони формуються у процесі виховання, освіти і свідомої культурної практики, і саме тому їх цілеспрямоване формування є суспільним завданням першорядної ваги.

Водночас слід підкреслити, що в умовах гібридних та інформаційних воєн принципово важливим є переосмислення самого поняття миру. Традиційне — «негативне» — визначення миру як відсутності збройного насильства виявляється недостатнім у ситуації, коли той самий супротивник, який офіційно не перебуває у стані війни, одночасно веде масштабні операції зі знищення суспільної ідентичності, підриву демократичних інститутів та руйнування тієї ціннісної основи, на якій тримається суспільна злагода. Саме тому філософія миру в сучасних умовах потребує розробки «позитивного» розуміння миру — як активного стану постійного відтворення умов для справедливого, гідного і вільного людського співіснування, як процесу, а не стану.

Нація стверджує своє право на існування і мир тоді, коли досягає рівня самосвідомості, яка потребує активного формування. Культура

«ціннісного спротиву» є об'єктивованою духовною формою самовизначення суспільства, яка дозволяє йому у реальних суперечностях суспільного і міжнародного буття зберегти позитивні духовні і громадянські якості. Ця культура, як чинник позитивної дії на суспільне буття, включає і розуміння дійсних умов реалізації принципів справедливості та об'єктивної ситуації, в якій діють суспільні класи і конкретні індивіди. Усвідомлення кожною людиною самої себе в якості суб'єкта — а не об'єкта — гібридної агресії, узагальнення особистої практичної позиції через призму суспільних потреб сучасної епохи є умовою збереження свободи та гідності людського буття.

Слід також відзначити, що в умовах гібридних та інформаційних воєн суттєво змінюється і роль самої філософії миру у суспільному дискурсі. Якщо раніше вона могла бути переважно академічною дисципліною, то нині вона постає як практична необхідність, інструмент суспільного самопізнання і духовного захисту. Справді, будь-яка ефективна стратегія протидії гібридним загрозам потребує чіткого розуміння тих цінностей, заради яких ведеться боротьба, тих антропологічних засад, на яких ґрунтується людська гідність, і тих соціально-філософських умов, за яких тільки й можливий тривкий і справедливий мир. Саме це розуміння і є тим внеском, який філософія миру може і повинна зробити у суспільну боротьбу за свободу та справедливість.

Важливо також усвідомити, що мир у сучасному розумінні не є даністю — він є завданням, яке кожне суспільство і кожна особистість повинні вирішувати знову і знову, у кожному новому контексті і за нових умов. Гібридні та інформаційні війни ускладнюють це завдання, але не роблять його неможливим. Навпаки, саме в умовах гібридної агресії з особливою гостротою постає питання про те, яким бути миру, на яких засадах він повинен ґрунтуватися і якою ціною він може бути досягнутий. Відповідь на ці питання є не лише теоретичною, а й глибоко практичною: вона визначає і стратегію спротиву, і характер майбутнього суспільства, і сам образ людини, якою ми хочемо бути.

Загальним підсумком проведеного аналізу є усвідомлення того, що між філософією миру і тими суспільними практиками, які спрямовані на захист від гібридних та інформаційних загроз — стратегічними комунікаціями, освітою, культурою, громадянським вихованням — існує не просто зовнішній зв'язок, а глибока внутрішня єдність. Усі вони спрямовані на одне і те саме — збереження і відтворення тих умов, за яких людина може бути людиною у повному сенсі цього слова: вільною, гідною, здатною до відповідального вибору і солідарної дії. Саме це і є тим горизонтом, до якого прямує філософія миру в умовах гібридних та інформаційних воєн.

Висновки

Гібридні та інформаційні війни є принципово новим і надзвичайно серйозним викликом для філософії миру. Цей виклик є одночасно теоретичним і практичним: він вимагає переосмислення самого поняття миру, виявлення нових механізмів підриву суспільної злагоди та розробки ефективних стратегій протидії маніпулюванню свідомістю і збереженню тих ціннісних засад, без яких тривкий мир є неможливим. Вони руйнують одночасно і матеріальні, і духовні підвалини суспільної злагоди, і в цьому — їх особлива небезпека і особливий виклик для філософської думки.

Проведений аналіз дозволяє встановити, що гібридні та інформаційні війни є викликом для філософії миру в чотирьох взаємопов'язаних вимірах: аксіологічному (руйнування системи суспільних цінностей), антропологічному (підрив здатності особистості до вільного і відповідального морального вибору), гносеологічному (підміна спільної реальності конкуруючими маніпулятивними «картинами світу») та соціально-філософському (руйнування соціальної тканини суспільства — довіри, солідарності і відчуття спільної долі). Кожен із цих вимірів вимагає і окремого теоретичного осмислення, і відповідної практичної відповіді. Усі вони разом утворюють ту комплексну проблему, на вирішення якої повинна бути орієнтована сучасна філософія миру.

Таким чином, поряд із відображенням природи гібридних та інформаційних воєн, філософія миру покликана виконувати роль активного духовного регулятора суспільного буття в умовах агресії. Їй притаманна дієва, активна роль у формуванні тих ціннісних і антропологічних якостей, без яких протистояти маніпулюванню та будувати реальний мир є неможливим. До цих якостей перш за все належать: критичне мислення і медіаграмотність як засади інформаційної стійкості особистості; стійка ціннісна ідентичність як основа спротиву спробам підмінити власну картину світу маніпулятивними конструктами; розвинена аксіологічна культура як підґрунтя здатності до морального самовизначення в умовах токсичного інфопростору; а також активна і відповідальна громадянська позиція як основа суспільної солідарності та демократичного самоврядування.

Лише суспільство, яке свідомо плекає ці цінності і здатне їх відстоювати — не лише зброєю, але й силою духу, ясністю думки і свободою вибору — здатне успішно протистояти гібридним та інформаційним загрозам і будувати справжній, тривкий мир. Завдання ж філософії і полягає в тому, щоб пробудити ці засади у свідомості кожної людини, кожного громадянина, практично спрямувавши їх на досягнення як особистої свободи, так і свободи відкритого суспільства. Тим більше, що сьогодні — в умовах, коли Україна веде боротьбу не лише за своє фізичне існування, але й за право жити згідно з власними цінностями і власним розумінням

справедливості, — питання про те, яким бути миру, є одночасно і найактуальнішим філософським питанням, і найнагальнішим практичним завданням.

Список посилань

1. Агаєв Н. А., Герасименко М. В., Дикун В. Г., Стасюк В. В. «Гібридна війна» Росії проти України: інформаційний вимір: навч. посіб. Київ: НДЦ ГП ЗС України, 2020. 186 с.
2. Бадер А., Вовк С. Інформаційна агресія: стратегії та техніки маніпулювання. Літопис Волині. 2004. № 31. С. 110–115.
3. Гетьманчук М. «Гібридна війна» Росії проти України: інформаційний аспект. Військово-науковий вісник. 2017. Вип. 2. С. 296–307.
4. Городинська Н., Гурська В. Філософія та психологія гібридної війни. Матеріали I Міжнародної наукової конференції «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки» (до 35 роковин аварії на Чорнобильській АЕС). 22–23 квітня 2021 р., Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. Тернопіль, 2021. С. 102–104.
5. Кириченко А. В., Іваненко С. М., Ремез В. В. Гібридна війна як новий вимір сучасних конфліктів. Вісник Національного університету оборони України. 2025. № 4 (86). С. 85–95.
6. Національна безпека в умовах інформаційних та гібридних війн: монографія / [В. С. Куйбіда та ін.]; за заг. ред. В. Куйбіди і В. Бебика; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Ред. пол.-укр. журн. «Соц.-гуманітар. науки». Київ: НАДУ, 2019. 380 с.
7. Почепцов Г. Інформаційна політика. Київ: Знання, 2008. 663 с.
8. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 2015. 496 с.
9. Почепцов Г. Токсичний інфростір. Як зберегти ясність мислення і свободу дії. Харків: Віват, 2022. 381 с.
10. Світова гібридна війна: український фронт: [монографія] / Нац. ін-т стратег. дослідж.; за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 494 с.
11. Савлюк М. Гібридна війна в Україні: сучасні підходи. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. 2024. Випуск 17. С. 187–197.

-
12. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця: монографія / [А. В. Баровська та ін.]; Нац. акад. Служби безпеки України. Київ: НА СБ України, 2018. 517 с.

References

1. Ahaiev, N. A., Herasymenko, M. V., Dykun, V. H. & Stasiuk, V. V. (2020). Hybrid War of Russia against Ukraine: The Information Dimension Kyiv: Scientific and Research Center of the Armed Forces of Ukraine. 186 p.
2. Bader, A. & Vovk, S. (2024). Information aggression: strategies and techniques of manipulation. *Litopys Volyni*, 31, 110–115.
3. Hetmanchuk, M. (2017). Hybrid War of Russia against Ukraine: The Information Aspect. *Military Scientific Bulletin*, 27, 296–307.
4. Horodynska, N. & Hurska, V. (2021). Philosophy and psychology of hybrid war. Proceedings of the I International Scientific Conference “Military Conflicts and Technogenic Disasters: Historical and Psychological Consequences” (April 22–23, 2021, Ternopil Ivan Pulu National Technical University). Ternopil, 102–104.
5. Kyrychenko, A. V., Ivanenko, S. M. & Remez, V. V. (2025). Hybrid war as a new dimension of modern conflicts. *Bulletin of the National University of Defense of Ukraine*, 4(86), 85–95.
6. Kuibida, V. S. et al. (Eds.). (2019). National Security in the Conditions of Information and Hybrid Wars. Kyiv: National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. 380 p.
7. Pocheptsov, G. (2008). *Information Policy*. Kyiv: Znannia. 663 p.
8. Pocheptsov, G. (2015). *Modern Information Wars*. Kyiv: National University of Kyiv-Mohyla Academy. 496 p.
9. Pocheptsov, G. (2022). *Toxic Information Space. How to Maintain Clarity of Thinking and Freedom of Action*. Kharkiv: Vivat. 381 p.
10. Horbulin, V. P. (Ed.). (2017). *World Hybrid War: Ukrainian Front*. Kyiv: National Institute for Strategic Studies. 494 p.
11. Savliuk, M. (2024). Hybrid war in Ukraine: modern approaches. *Bulletin of Precarpathian University. Series: Political Science*, 17, 187–197.
12. Barovska, A. V. et al. (Eds.). (2018). *Strategic Communications in the Conditions of Hybrid War: A View from Volunteer to Scientist*. Kyiv: National Academy of the Security Service of Ukraine. 517 p.

Petro Kravchenko

*Doctor of Philosophical Sciences,
Professor at the Department of Cultural Studies, Philosophy and Museology
V.G. Korolenko Poltava National Pedagogical University (Poltava, Ukraine)*

<https://orcid.org/0000-0001-8898-5120>

e-mail: pkravchenko53@gmail.com

Yaroslav Blokha

*Candidate of Philosophical Sciences (PhD), Associate Professor of the Department of
Ukrainian Studies, Culture and Documentation*

National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic” (Poltava, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-0799-1789>

e-mail: yaroslavblokha@gmail.com

**HYBRID AND INFORMATION WARS AS A CHALLENGE TO
THE PHILOSOPHY OF PEACE**

Abstract

The article provides a comprehensive philosophical analysis of hybrid and information wars as one of the key challenges to the contemporary philosophy of peace. It substantiates that modern forms of military confrontation transform not only the security environment but also the very nature of social consciousness, moral orientations, and the value foundations of human existence. It is revealed that hybrid and information wars function as multi-level mechanisms of influence on both individual and collective consciousness through information manipulation, the destruction of critical thinking, and the formation of controlled models of social perception of reality.

The anthropological dimension of contemporary information conflicts is examined, within which the individual appears not only as an object of informational influence but also as a subject of value-based resistance. It is demonstrated that under conditions of hybrid confrontation, the philosophy of peace acquires significance not merely as a theoretical construct, but also as a practical framework for comprehending the mechanisms of protecting human dignity, freedom of thought, and the moral autonomy of the individual.

The article analyzes the axiological, epistemological, and socio-philosophical challenges generated by information wars, including the crisis of trust, the devaluation of humanistic values, the fragmentation of social consciousness, and the destruction of the communicative foundations of peace. The importance of strategic communications, the culture of critical thinking, and the formation of value-based resistance as essential factors for preserving social resilience under conditions of information aggression is substantiated.

It is concluded that the philosophy of peace in contemporary conditions should be regarded as a conceptual foundation for restoring social solidarity, spiritual security, and humanistic orientations in the context of hybrid and information conflicts.

Keywords: hybrid war; information aggression; philosophy of peace; manipulation of consciousness; strategic communications; national security; toxic information space; anthropological dimension; axiological resistance; national identity; axiology; critical thinking.

Надійшла до редакції/ Received: 27.02.2026

Прорецензовано/ Revised: 12.03.2026

Прийнято до друку/ Accepted: 24.04.2026